

ენათმეცნიერება Linguistic

ორიენტაციული მეტაფორის რეალიზაციის თავისებურებები

თამარ გრიგალაშვილი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

e-mail: Tamar.Grigalashvili@atsu.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.32.06>

SJIF 2024: 8.268

კოგნიტური მეტაფორის თეორიის ავტორები, სემანტიკურ კრიტერიუმებზე დაყრდნობით, განასხვავებენ ცნებითი მეტაფორის სხვადასხვა სახეს. სწორედ ცნებითი მეტაფორის ერთერთ ასეთ ტიპად სახელდება ორიენტაციული მეტაფორები. სტატია ეხება ორიენტაციული მეტაფორის რეალიზაციის თავისებურებებს.

ეროვნულ ცნობიერებაში ხშირად ემოციები-აბსტრაქტული მოვლენები, ყველაფერი ის რაც ჩვენს შინაგან სამყაროს უკავშირდება უხილავი და უფრო ნაკლებად აღქმადი პროცესების სახით, ასოცირდება ფიზიკურ სიდიდეებთან, ფიზიკურ მდგომარეობასთან, სივრცით განზომილებასთან. ენაში დიდი რაოდენობით მოიპოვება მეტაფორული ფრაზები, რომლებიც ადამიანთა ემოციებს და სხვა აბსტრაქტულ მოვლენებს უკავშირებს სივრცეში ვერტიკალურ ან ჰორიზონტალურ მდებარეობას. აღნიშნული ტიპის მეტაფორები წარმოიქმნებიან არა იზოლირებულად, არამედ კონკრეტულ კულტურულ გარემოში.

ჩვენს ცნებით სისტემაში სხვადასხვა მოვლენები, უკავშირდება სივრცეში ორიენტაციას და შედეგად იქმნება ორიენტაციული მეტაფორები, რომლებსაც მნიშვნელოვნი ადგილი უჭირავთ ენაში.

საკვანძო სიტყვები: კოგნიტური მეტაფორა, ორიენტაციული მეტაფორა.

კოგნიტური მეტაფორა არსებობს ამა თუ იმ ენის მატარებელი კოლექტივის ცნობიერებაში, რაც გამოვლინდება თვით ენაში ცალკეული მეტაფორული გამოთქმების, ფრაზეოლოგიზმების სახითაც. კოგნიტივისტი ლეიკოფი მიიჩნევს, რომ ენაში არსებული

ცალკეული გამოთქმები ხშირად ერთი მეტაფორის გამოვლინებას წარმოადგენენ. ეს ძირითადი მეტაფორა შეიძლება არც იყოს ნახსენები ენაში, მაგრამ იგი არსებობს ენობრივ ცნობიერებაში და ამას დასტურებს ფრაზები, რომლებიც მის გამოსხივებას წარმოადგენენ. ცნებითი მეტაფორის საინტერესო შემთხვევებს წარმოადგენენ მეტაფორები, რომლებიც სხვადასხვა ცნებებს და მოვლენებს სივრცით ორიენტაციას უკავშირებენ. ლეიკოფი მათ პირობითად ორიენტაციულს უწოდებს. მისი აზრით, რაც ძალიან საინტერესოდ მიგვაჩნია, ეროვნულ ცნობიერებაში ხშირად ემოციები-აბსტრაქტული მოვლენები, ყველაფერი ის რაც ჩვენს შინაგან სამყაროს უკავშირდება უხილავი და უფრო ნაკლებად აღქმადი პროცესების სახით, ასოცირდება ფიზიკურ სიდიდეებთან, ფიზიკურ მდგომარეობასთან, სივრცით განზომილებასთან. ენაში დიდი რაოდენობით მოიპოვება მეტაფორული ფრაზები, რომლებიც ადამიანთა ემოციებს და სხვა აბსტრაქტულ მოვლენებს უკავშირებს სივრცეში ვერტიკალურ ან ჰორიზონტალურ მდებარეობას. აღნიშნული ტიპის მეტაფორები წარმოიქმნებიან არა იზოლირებულად, არამედ კონკრეტულ კულტურულ გარემოში.

ინგლისურენოვანი მოსახლეობის შემეცნებაში არსებობს მეტაფორა Happy is up და Sad is down. რაც გამოხატულებას პოულობს ენაში. ამ შემთხვევაში ვერტიკალური მდგომარეობა სივრცით განფენილობაში წარმოადგენს წყაროს (რისი საშუალებითაც ხდება აღქმა), ხოლო დადებითი ემოციური განწყობა (ბედნიერება), ისევე როგორც უარყოფითი, (უბედურება)-მიზანს, რისი აღქმაც ხდება. ცნობიერებაში მათ არსებობას ადასტურებს შემდეგი მეტაფორული გამოთქმები:

Happy is up ; Sad is down .

I am feeling up. That boosted my spirits.

My spirits rose. You are in high spirits.

I am feeling down. I'm depressed

He's really low these days. I fell into a depression [გრიგალაშვილი, 2005:90].

ქართულშიც არსებობს კოგნიტური მეტაფორის ის ტიპები რომლებსაც ჯ. ლეიკოფი და მ. ჯონსონი ორიენტაციულს უწოდებენ. მაგ.: უბედურება (წარუმატებლობა, მარცხი) ორიენტირებულია ქვემოთ:

ქვეყნის ისტორიაში ყველაზე ხანგრძლივი დაღმასვლის პერიოდი დაიწყო.

ამ საქციელის შედეგად მისი რეპუტაცია საბოლოოდ დაეცა .

ჩამოქვეითების შემდეგ ახალგაზრდა მამაკაცი თავს დამცირებულად გრძნობდა. უკანასკნელი იმედი გაქრა და ბელადის წარმატების მზეც საბოლოოდ ჩაესვენა. შესაბამისად, სიკეთე (ბედნიერება, წარმატება, წინსვლა) ზემოთ არის ორიენტირებული: იგი ამალღებული განწყობით შეუდგა საქმეს . ქალი სიხარულით ცაში დაფრინავდა. უამრავი ადამიანი ოცნებობს კარიერულ აღმასვლაზე. ამალღება ეწოდება ქრისტიანულ დღესასწაულს, რომელიც იდღესასწაულება აღდგომიდან მეორმეცე დღეს. ასე ეწოდება იმის აღსანიშნავად, რომ ამ დღეს ქრისტე მოწაფეთა თვალწინ ამალღდა ზეცად.

„ქრისტე გაშლილი, მაკურთხეველი ხელებით ამალღდა ზეცად. ელეონის მთასთან მდგარი მოწაფეები პირველ ქრისტიანულ ეკლესიას წარმოადგენდნენ. სიყვარულითა და იმედის აღსავსე ეს ეპიზოდი არის ნიშანი და აღთქმა იმისა, რომ კურთხევა ღვთისა მუდამ ჰგებებს ეკლესიაში.“

[ხარება, ინტერნეტ-ჟურნალი, 2024:1]

ამგვარად, ჩვენ მოკლედ მიმოვიხილეთ ორიენტაციული მეტაფორები. ჩვენ ვარსებობთ სივრცესა და დროში. ყოფიერება კი გარკვეულწილად განსაზღვრავს ცნობიერებას. ჩვენს ცნებით სისტემაში სხვადასხვა მოვლენები, უკავშირდება სივრცეში ორიენტაციას და შედეგად იქმნება ორიენტაციული მეტაფორები, რომლებსაც მნიშვნელოვნი ადგილი უჭირავთ ენაში.

ლიტერატურა:

1. **გრიგალაშვილი თ.**, -კოგნიტური მეტაფორა ინგლისურ და ქართულ ენებში. დისერტაცია. გვ. 50-93. თბილისი. 2005.
2. **ხარება** , მართლმადიდებლური ინტერნეტ-ჟურნალი-<https://xareba.net>
3. **Lakoff G.**, -Linguistics and Natural Logic. P 25-26. London, 1978.
4. **Lakoff G & Johnson M.**, -Metaphors We live by. P. 54-56. Chicago, 1980.
5. **Leech G.**, -Semantics P. 57. London, 1985.

Tamar Grigalashvili Akaki Tsereteli State University
e-mail: Tamar.Grigalashvili@atsu.edu.ge<https://doi.org/10.52340/lac.2024.32.06>

SJIF 2024: 8.268

Peculiarities of realization of orientational metaphor

Abstract

The authors of the theory of cognitive metaphor, identify different types of cognitive metaphor according to the semantic criteria. Thus another kind of metaphorical concept is identified as an orientational metaphor. The article deals with the peculiarities of realization of orientational metaphors.

In the conceptual system of nation emotions and abstract concepts, everything that is connected with our inner world in terms of invisible and less perceivable processes is associated with physical quantities, physical condition, spatial dimensions. There is an abundance of metaphorical expressions in the language, which relate human emotions and other abstract notions with vertical or horizontal location in space. These types of metaphors do not exist in isolation but against specific cultural background.

In English lingual perception there exist metaphors **Happy is up** and **Sad is down** which are reflected in the language.

Happy is up ; Sad is down .

I am feeling up. That boosted my spirits.

My spirits rose. You are in high spirits.

I am feeling down. I'm depressed

He's really low these days. I fell into a depression.

[Grigalashvili, 2005:90]

Types of cognitive metaphor defined as orientational metaphors by G. Lakoff and M. Johnson exist in Georgian language, for instance, misfortune(failure, defeat) is oriented down . Correspondingly fortune (happiness, success, promotion) is oriented up.

The longest ever period of downfall in the history of a country has started.

As a result of this behavior his reputation was severely tarnished .

Being downgraded young man felt very humiliated .

He set to work in high spirits.

In our conceptual system different phenomena are connected with spatial orientation and condition the existence of orientational metaphors, which occupy very important place in language.

Key words: orientational metaphor, cognitive metaphor

რეცენზენტი: პროფესორი ირინა გომხეთელიანი